

PROGRAM
PRAC KONSERWATORSKICH

KAPLICZKA KRZYŻ KAMIENNY 1814 R.
ZLOKALIZOWANA NA DZIELCE NR 6304/2
W KOSZARAWIE

SIERPIEŃ 2023.

Opis i stan zachowania obiektu

Obiekt usytuowany jest we wsi Koszarawa na działce nr 6304/2, przy prywatnej posesji. Nr 52 B. Wykonana w całości z piaskowca. Składa się z dwóch elementów składowych, stopy pomnika oraz postumentu na planie kwadratu, zwieńczonego w formie krzyża z wydrążonym polem, w który wkomponowano krucyfiks. Na postumencie wykuto inskrypcje, w większości nieczytelne, jedna z nich, to data powstania, prawdopodobnie 1814 r. Narożniki środkowej części postumentu widocznie ścięte i podrzeźbione. Powierzchnia kamienia z licznymi destrukcjami.

Obecnie kapliczka nakryta jest metalowym, współczesnym elementem na zwieńczeniu, a partie krzyża przemaalowane białą farbą.

Ogólnie stwierdzić można, że obiekt jest w złym stanie technicznym i wymaga kompleksowej konserwacji. Na jego obecny stan miały wpływ różnorodne czynniki niszczące współdziałające ze sobą od wielu lat.

Po pierwsze postument narażony jest na zewnętrzne warunki atmosferyczne, potęgowane lokalizacją blisko drogi. Zanieczyszczone środowisko potęguje procesy destrukcji. Dodatkowo bardzo ważnym czynnikiem jest brak izolacji poziomej fundamentu, przez co kamień narażony jest na nieustanne podciąganie wody drogą kapilarną, wraz z zawartymi w niej solami. Współdziałanie tych wszystkich czynników spowodowało degradację kamienia. Kamień utracił spistość, kruszy się, osypuje. Obecnie pierwotne formy architektoniczne są zniekształcone i nieczytelne. Występują liczne ubytki mechaniczne. W złej kondycji technicznej pozostaje też sam krucyfiks.

Wnioski i założenia konserwatorskie

Ze względu na rozległe i wielorakie zniszczenia obiekt wymaga przeprowadzenia kompleksowej konserwacji. Niezbędne prace konserwatorskie mają na celu usunięcie przyczyn destrukcji kamienia, usunięcie przekształceń, nawarstwień w postaci przemalowań i zabrudzeń, a także korozji biologicznej: mchów i grzybów oraz wzmocnienie struktury kamienia. Przywrócenie pierwotnych walorów artystycznych proponuje się poprzez uzupełnienia brakujących form architektonicznych, a także zabezpieczenie obiektu przed dalszym niszczeniem. W celu przeprowadzenia tych zabiegów obiekt należy zdemontować. Demontaż pozwoli na precyzję prac konserwatorskich oraz wykonanie nowego izolowanego fundamentu oraz stopy z piaskowca pod cokołem.

Po wykonaniu fundamentu i montażu pomnika po konserwacji, należy przewidzieć zagospodarowanie terenu wokół, poprzez wysypanie ozdobnego, grysu zamkniętego obrzeżem, co zapobiegnie ponownemu niszczeniu dolnych jego partii (zwłaszcza korozji biologicznej). Przy okazji demontażu, konserwacji i konieczności wykonania nowego fundamentu należy poddać pod rozwałę nową aranżację otoczenia pomnika. Konserwacji lub rekonstrukcji poddać należy krucyfiks zawieszony na pomniku. Późniejsze elementy proponuje się usunąć, a miejsce na kwiaty czy znicze przewidzieć na stopie pomnika.

Zakłada się przeprowadzenie pełnej konserwacji technicznej i estetycznej pomnika z wykonaniem nowego, izolowanego fundamentu i aranżacją otoczenia.

Do proponowanych zabiegów technicznych należą: wstępne zaimpregnowanie osypujących się partii kamienia. Kolejno oryginalną powierzchnię kamienia należy odczyścić z warstw przemalowań, brudu i

patyny. Odczyszczenie powierzchni kamienia proponuje się wykonać precyzyjnie, sposobem mechanicznym, przy użyciu dłutek, noży szewskich i skalpeli, a także parowniczek przy współudziale środków powierzchniowo-czynnych, ze względu na osłabioną i osypującą się strukturę.

Z powierzchni kamienia należy usunąć mchy i grzybnie sposobem mechanicznym, a także z zastosowaniem środków do zwalczania korozji biologicznej.

Osłabione miejsca postumentu z piaskowca należy wstępnie zaimpregnować środkiem krzemoorganicznym Funcosil KSE 300, firmy Remmers.

Następnie wymagany jest zabieg odsolenia. Proponuje się metodę swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska (okłady ligninowe nasączone wodą demineralizowaną).

Po wyekstrahowaniu soli należy przeprowadzić iniekcję spękań i impregnację strukturalną całości.

Do koniecznych zabiegów estetycznych oprócz usunięcia nawarstwień będzie wykonanie szeregu uzupełnień ubytków form architektonicznych. Proponuje się użycie kitów mineralnych, barwionych w masie z wypełniaczami w postaci piasku. W przypadku ubytków dużych form, proponuje się wykonanie wstawek z identycznego kamienia.

Po uzupełnieniu brakujących form architektonicznych oraz ich scaleniu należy obiekt poddać hydrofobizacji preparatem z dodatkiem środków biobójczych (niszczących mikroflorę). Zabieg impregnacji i hydrofobizacji pomnika ma na celu wzmocnienie struktury kamienia i zabezpieczenie go przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi.

Jeśli stopień destrukcji inskrypcji na cokole, pozwala na jej rekonstrukcję, należy je uczytelnić. (poprzez pogłębienie napisu lub

podmalowanie ciemnym kolorem.

Wykonanie nowego fundamentu polega na założeniu izolacji poziomej z zastosowaniem grubej folii lub papy. Pozwoli to na zmniejszenie kapilarnego podciągania wody. Wysypanie grysu wokół pomnika stanowić będzie rodzaj drenażu opaskowego i pozwoli na wsiąkanie tam wód opadowych.

Po konserwacji zostanie sporządzona dokumentacja konserwatorska z przebiegu prac konserwatorskich.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

1. Wstępna, ewentualna impregnacja osłabionych partii piaskowca środkiem krzemoorganicznym Funcosil KSE 300, firmy Remmers.
2. Demontaż elementów składowych pomnika oraz późniejszych, metalowych elementów.
3. Odczyszczenie powierzchni kamienia z nawarstwień korozji biologicznej, przy użyciu szczotek i skalpeli metodą mechaniczną oraz chemiczną, np. Glonosan, firmy Remmers
4. Doczyszczenie powierzchni kamienia z warstwy przemałowań i brudu przy użyciu parownicy i środków powierzchniowoczących, po przeprowadzeniu prób. Ewentualne doczyszczenie kamienia sposobami chemicznymi, tj. kwas fluorowodorowy.
5. Wykonanie zabiegu odsolenia kamienia metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska, przez zastosowanie kompresów z pulpy celulozowej.
6. Impregnacja piaskowca preparatem krzemoorganicznym Funcosil KSE 300, firmy Remmers metodą przez powlekanie do całkowitego przesączenia z osłoną antybiologiczną.
7. Iniekcja pęknięć kamienia żywicą epoksydową Epidian 5.

8. Uzupełnienie ubytków kamienia kitami mineralnymi barwionymi w masie.
9. Rekonstrukcja brakujących fragmentów w piaskowcu.
10. Wykonanie nowego fundamentu wraz z izolacją poziomą.
11. Montaż pomnika. Elementy składowe należy osadzić na bolcach nierdzewnych.
12. Uzupełnienie fug zaprawą wapienno - piaskową barwioną w masie.
13. Hydrofobizacja obiektu środkiem Ahydrosil Z.
14. Ewentualna rekonstrukcja lub konserwacja krucyfiks.
15. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej opisowej i fotograficznej.